

САЛЯРНЫЯ ВОБРАЗЫ БЕЛАРУСКАГА ТРАДЫЦЫЙНАГА ФАЛЬКЛОРУ Ў КАНТЭКСЦЕ АРХЕТЫПІЧНЫХ ВЕРАВАННЯЎ

Беларуская вуснапазатычная спадчына, маеца на ўвазе самы старажытны яе пласт, які атрымаў у даследчыкаў трывалую назву міфалогіі, узыходзіць сваімі пачаткамі ажно да дагістарычнай эпохі і працягвае ўтойваць да сённяшняга часу паасобныя характэрныя ўласцівасці свайго міфалагічнага паходжання, як, між іншым, і любая вусная народная творчасць асобна ўзятага народа свету. На думку В.Ліцьвінкі, «у язычніцкі перыяд адзінства чалавека з прыродай, на якім і ўзнікла мастацкая сістэма фальклору, натуральнае дзіця чалавецтва не гвалціла акаляючае асяроддзе, не ставіла сябе вышэй сваёй прыроднай сутнасці, а лічыла сябе часцінкай Сусвету, як гэта і ёсць на самай справе. Усе свае настроі, пачуцці, рухі душы, самыя няўлоўныя адценні яе стану дзіця прыроды перадавала праз аналогіі з самой прыродай» [5, с.19]. Адным з самых старажытных язычніцкіх культў з'яўляецца астральны – шанаванне планет і іншых нябесных целаў. Астральныя міфы – салярныя (звязаныя з сонцам і месяцам) – былі распаўсюджаны ў многіх старажытных народаў, які астральныя абрады.

Калі ў фальклору многіх народаў свету захаваліся матывы стварэння Сусвету, то ў беларускай вуснапазатычнай творчасці адлюстраваны больш познія часы. Трапна адзначыў Ф. Буслаеў, які сцвярджаў, што «калі славянскі міфалагічны эпос не паспеў стварыць поўных, акруглых тыпаў багоў, па падабенству эпасу грэчаскаму, скандынаўскаму ці фінскаму, тым не меней, ён цеснымі сувязямі звязаны з тым жыццядайным вытокамі міфічных павер'яў, які дае жыццё заўсёды новаму і свежаму ўзлёту народнай фантазіі. Без гэтай роднаснай сувязі з міфічнай старажытнасцю немагчыма было б бачыць росквіт гэткага пахучага народнага эпасу, якім валодаем мы... і аднаплямёнцы нашы славяне...» [2, с.34].

Паводле славянскіх паданняў, сонца жыве на ўсходзе ў залатых палацах. «Красна дзевіца Зара сядзіць на залатым крэсле, трымае ў руках срэбную талерку (сонца); старажытныя грэкі давалі ёй назву злататроннай... У германскай міфалогіі сонцу належыць трон, а сербы расказваюць аб яго золататканым, пурпуровым прастоле. ... У Ведах адным і тым жа словам абазначаецца рука і прамень, а сонцу даецца назва златарукага. Бліскучы бог дзённага святла (Savitar) уздымае раніцай свае залатыя рукі над сонным светам і праганяе дэманіў ночы. У Гамера багіня Зара (Эос) называецца ружапёрстай: яе ружовыя пальцы, адбіваючыся на небе і воблаках, ахопленых перад світаннем ці ўвечары промнямі сонца, асвятляюць іх цудоўным пурпуровым бляскам» [1, с.199].

На Старажытным Усходзе, у шумерскай касмагоніі, бог сонца Уту, сын бога месяца Наны, займае падначальнае ў адносінах да бацькі становішча. У радзе архаічных міфаў (у прыватнасці, у сібірскіх народаў) сонца (які і месяц) уяўляецца жанчынай. Універсальным салярным міфам, які сустракаецца ў большай колькасці народаў, з'яўляецца міф аб дачцы сонца, што характэрна для чарадзейных казак многіх народаў, у тым ліку і славян. Матывы дачкі сонца ў індаеўрапейскай міфалогіі або ў старажытнаіндыскай, грэчаскай, балтыйскай яднаецца з аналагічным міфам аб яе братах. Літоўскія і латышскія міфы пра дачку сонца (літоў. Saules dukte, латыш. Sauls meita) пераклікаюцца са старажытнаіндыскай міфам пра маці сонца і яе дачку (Duhita Suryasya) і грэчаскім міфам аб прыгажуні Алене. У першапачатковай форме гэтага салярнага міфа, найхутчэй, размова ішла аб блізніках – браце і сястры – дзецях сонца.

У цыкле егіпецкіх міфаў першаснымі лічацца міфы аб нараджэнні сонечнага дзіцяці з улоння нябеснай багіні і аб бітвах сонца (Ра) з яго адвечнымі ворагамі – змяяй, кракадзіламі, цмокам Апопам. Як

адзначае І. Казакова, «...паводле старажытных уяўленняў егіпцянаў, днём Сонца падарожнічае па небе на калясніцы, у якую запрэжаны белыя ці залатыя коні, а ноччу яно плавае на чаўне па падземнай рацэ Ніл у царстве Цемры і Холаду. Цяжкае начное падарожжа адымае яго сілы і энергію, але існуе чароўны таямнічы выток, які садзейнічае новаму адраджэнню Сонца – гэта Сонечная маці, якую завуць Фенікс. На гэтай імя было накладзена табу, яго нельга было называць, каб не пашкодзіць сонцу. Таму, магчыма, і забыліся пра яго жаночую сутнасць. Але засталася прыгожая легенда пра птушку Фенікс, якая памірае і адраджаецца зноў і ніколі не можа канчаткова памерці, гэта і сімвалізуе вечнае адраджэнне сонца... У рускага народа ёсць казка «Фініст-ясны сокол», дзе вельмі своеасабліва злучыліся ў адно бог Сонца, Гор у выглядзе сокала і птушка Фенікс, якая ў нашых казках можа выступаць і пад імем Жар-птушкі» [3, с.77].

Шырокае распаўсюджанне ў розных традыцыях, які узыходзяць да індаеўрапейскай, так і сусветнай, атрымлівае ўяўленне аб тым, што сонца выязджае ў свой адвечны шлях на калясніцы, запрэжанай коньмі (найчасцей – чатырма), і аб'язджае чатыры бакі свету. Таму неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на салярную прыроду каня. А.Фамінцын заўважыў, што «англійская назва каня «horse» сугучна з імем бовства Хорс, якое ўпамінаецца ў сярэднявечных рускіх крыніцах» [7, с.199]. Як сцвярджае Б.Рыбакоў, «Хорс – бог сонца, і слова гэта блізкае да іранскага (перс. «xorsed» - сонца). Магчыма, што імя Хорса (сонечнага дыска) не з'яўляецца прамым запазычаннем, а ўзыходзіць да аддаленых часоў праславяна-арыйскіх зносінаў. «Хорс» звязаны з разуменнем «круга», «круглага»: ... «карагод»,... «кола» (усе словы абазначаюць рытуальныя карагоды), а «кола» уваходзіць у склад многіх азначэнняў круглага («круг», «кола», «вобад», «абруч» і г.д.) [6, с.440] (нагадаем сонечныя круглы дыск і яго кругазварот у прыродзе – І.М.). Такім чынам, салярная абумоўленасць каня падмацавана не толькі яго знешнім залатым атрыбутам – грываю, а растлумачваецца яшчэ і ўнутраным напаўненнем. «У паўднёвых семітаў свяшчэннай жывёлай багіні сонца быў конь. Коні і калясніцы прысвячаліся ў старажытных яўрэяў сонцу. У Рыгведзе расказваецца пра сонца, якое вязуць коні, конь выступае там у якасці вобраза сонца, само сонца называецца канём. У Іране выява каня разумелася як увасабленне сонечнага бовства Мітры. Семантычная сувязь паняццяў «конь» і «Сонца» існавала ў старажытных грэкаў і германцаў, нярэдка ў іх само сонца называлася канём. Сонца персаніфікавалася ў вобразе каня ў скандынаваў. У кельтаў конь лічыўся сімвалам сонца. У старажытнаіндыскай і літоўскіх міфах гаворыцца, што конь быў створаны з сонца. Пры многіх храмах былі свяшчэнныя коні, напрыклад, вельмі вядомы храм бога Светавіта на востраве Руген у Балтыйскім моры. Светавіта ўвасабляў белы конь, да якога ставіліся з велізарнай пашанай. І ў Японіі пры храмах трымалі белых коней, якія прымалі ўдзел у абрадах...»

У славянскіх казках коні заўсёды вельмі незвычайныя персанажы. Яны часта могуць лётаць, дыхаць агнём. Казачныя героі знаходзяць сваіх чароўных коней часта пад зямлёй ці ўнутры гор, але ёсць коні, якія выходзяць з вады. Конь дапамагае герою казкі ў барацьбе са злом, з цёмнымі сіламі і рознымі пачварамі. У народных казках коні мудрыя, нават могуць прадказаць будучыню...

Многія славянскія багі, напрыклад Ярыла, уяўляюцца ў выглядзе маладога верхніка, які ехаў часцей за ўсё на белым кані. Каню належыць пачаснае месца ў міфалогіі ўсіх арыйскіх народаў» [3, с.78-79]. Вядома, што галава каня на даху пабудовы – не што іншае,

Малашук Ірына Мікалаеўна, дацэнт, кандыдат філалагічных навук кафедры грамадскіх дысцыплін і права Бабруйскага філіяла Установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт».

Беларусь, БФ УА «БДЭУ», 213826, г. Бабруйск, вул. Савецкая, 77/48.

як старажытны абярэг.

Матывы, якія дазваляюць звязаць сонца, з аднаго боку, са связаным царом – правіцелем, кіраўніком, валадаром, а з другога – з калтам «жоўтых» металаў, выяўляюцца і ў міфалогіі дакалумбавай Амерыкі. Індзейцы пуэбла вераць, што яны – дзеці Сонца-Бацькі, і гэтая вера адчыняе ў іх жыцці перспектыву (мэту), якая выходзіць далёка за межы іх абмежаванага існавання. Гэта дае ім дастатковую магчымасць для раскрыцця асобы і дазваляе ім жыць паўнацэнным жыццём.

Золата сонечнага бляску атаясамліваецца з прыгажосцю, адсюль, мабыць, і матыў залатога чаўна: «Ёсць на моры паненка Валынка: яна ў залатым чаўне едзець, сама вяслом грабець, самаўпрадкай прадзець. Гэтакія красівыя ў свеце няма» [4, с.351]. Аднак залаты човен ў моры можна разглядаць і як сонца на небасхіле, якое лагодна купаецца ў нябеснай плыні і дасылае на зямлю цяпло і залаты бляск свайго святла.

У салярна-аграрных святах знакам сонца, яго зямным падабенствам з'яўляецца агонь. Рэліктавы культ агню як жыватворнага пачатку шматгранна выявіўся ў этнічнай культуры беларусаў непасрэдна ў абрадах (шанаванне агню наогул і хатняга ачагу асабліва).

На шанаванне хатняга ачагу звяртаў увагу і П.Шэйн: «Агонь – гэта адна з асноў сям'і. Нешта нахталат хатняга пената, і разам з тым пачатак гаючы і ўсеачышчальны. Пры пераходзе з аднаго жылга ў другое... нясуць з сабой агонь з дамашняга ачагу. Калі ў новае памяшканне перасяляецца ўся сям'я, то гаспадар накладвае гарачае вуголле ў гаршчок і нясе яго ў новую хату, - услед за ім хатнія вязуць маёмасць, рыштунак ці ідуць самі. Зайшоўшы ў хату, гаспадар абносіць гаршчок з вуголлем уздоўж сцен, крыху прыпыняецца ў кожным вуглу і ставіць яго на «прыпечак» (пярэдня частка печы). Тут жа ён запальвае ў печы дровы. Калі ж не ўся сям'я перасяляецца, а толькі хто-небудзь аддзяляецца ад яе, ... то апошні перадае гаршчок з гарачым вуголлем выдзяляемаму гаспадару новай сям'і, а ён сам ужо нясе агонь у сваю хату, дзе і выконвае абрад пасялення агню на новым ачагу» [8, Т.3, с.323-324]. Нельга апаганьваць агонь, бо ён адпомсціць за зневажальныя дзеянні. Вядома і аб лекавых магчымасцях агню, таму што толькі светаносны пачатак можа адолець «начніц» – маленькіх і злых духаў ночы, што мучаць дзяцей. У П.Шэйна знаходзім: «Яго (дзіця – І.М.) кладуць у «прыпол» (падол спадніцы) і, злёгка трасучы, гушкаюць перад полымем; у той час нашэптываюць «замову»: Цёмная ночка // Ночніц породзіла, // Малому дзіцяці // Муці нарабіла. // Ясное соўнійко // Дзень начинайць, // Ночніц прогоняйць // Дзяніц насылаець, // Боль сунімайць // Шух ў печ! Шух ў печ!» [8, Т.3, с.325].

У найбольш значныя дні, такія, напрыклад, як Каляды ці Вялікдзень, або калі хто-небудзь з дамашніх выязджае сеяць у поле, агню з ачагу не пазычаюць, таму што з агнём можа пайсці з хаты дабрабыт ці не ўродзіцца збажына на гэты год.

П.Шэйн адзначае, што існуе шмат усемагчымых прымаў і прыкмет адносна агню: «1. Нельга засыпаць попелам месцы брудныя і ўвогуле мокрыя, таму што грэх кідаць агонь у грязь. 2. Грэх пляваць на агонь: часам ад гэтага бывае высыпка на вуснах. 3. Калі разводзяць агонь на полі, то абавязкова патрэбна перахрысціць яго, інакш ветрам можа занесці іскры ў хату і запаліць яе. 4. Адыходзячы ад агню, асабліва ўвечары, неабходна перахрысціць яго, у адваротным выпадку д'ябал можа скарыстаць яго для падтрымкі агню ў печле.

5. Пры запальванні печы неабходна перахрысціць запаленую лучыну, гаворачы: «Госпадзі Ісусе!». 6. Пры згібаванні вугалю з печы ў жароўню (ямку) неабходна перахрысціць жароўню, інакш можа здарыцца наступнае: недзе аднойчы полымя ў выглядзе шара выйшла з печы курнай хаты той гаспадыні, у якой агню ніколі не хрысцілі. Полымя хадзіла па хаце і шукала месца, дзе запаліць, але гаспадыня, зразумеўшы ў чым справа, пачала хрысціць вогненны шар, які выйшаў з печы, адчаго ён зноў і перайшоў у печ, не зрабіўшы ніякай шкоды хаце» [8, Т.3, с.327-328].

У гэтых прыкладах ярскава прасочваецца больш позняя хрысціянская напластоўванні, аднак яны ахопліваюць велізарны

матэрыял, у якім адбіліся народныя ўяўленні пра Сусвет, пра зямлю, на якой жыву селянін, пра час і звязаныя з ім гаспадарчыя заняткі і абрады, уяўленні пра самога чалавека і яго душу, пра жыццё і пра смерць.

Надзвычай метафарычнае адлюстраванне прыродных з'яў старажытным чалавекам мае шэраг прычын: па-першае, гэта можна растлумачыць міфалагічнасцю ўсведамлення і пазытыўнымі поглядамі саміх славян на прыроду; па-другое, узнікненне такой сістэмы вобразаў звязана з тымі цяжкасцямі, якія мелі месца ў перыяд фарміравання мовы. Цяжасць утварэння імён і дзеясловаў з абстрагаваным значэннем, якую адчуваў першабытны чалавек, прымусала яго часта звяртацца да метафары. Сонца, якое хавалася на захадзе, здавалася адыходзячым на спакой пасля дзённага вандравання; увечары яго садзіцца, «засынае», а раніцай устае і збіраецца ў падарожжа – узыходзіць, «прачынаецца». Пасля таго, як зойдзе сонца і зямля трапіць пад уладу цемры, адбываліся цуды, усемагчымыя фантастычныя пераўтварэнні. Гэта таксама можна растлумачыць міфалагічнасцю ўсведамлення старажытнага чалавека, якое на першапачатковым этапе палохала знікненне дзённага сонечнага святла, і яго фантазія адвольна дапаўняла тое, што было нябачна яму самому і ягоным супляменнікам ў начы. Вядома, што са світаннем у старажытнасці атаясамлівалася ўсё добрае, што прадказвала ўраджай, прыбытак, а з заходам сонца, з ноччу – усё нядобрае і проста дрэннае: смерць, бясплоднасць, страту, няшчасце. Лічылася, што ў начы сонца знаходзіцца пад зямлёй, дзе плыве па незвычайнай рацэ. Яно як бы трапляла ў іншы свет, якім кіраваў валадар падзем'я і вады. Уваход у той свет знаходзіўся недзе на захадзе, за морам. Адсюль тлумачыцца і пагаворка, якая так часта паўтараецца ў рускіх казках: «утро вечера мудренее», такім чынам пры ўзыходзе сонца ўсялякая справа, усялякае дзеянне здзяйсняюцца больш паспяхова.

Геацэнтрычныя ўяўленні першапродкаў не абмяжоўваліся думкамі толькі наконт сутачнага руху сонца на небасхіле. У светапоглядзе старажытных людзей зафіксаваліся ўяўленні і аб гадавым сонцазвароце. Зразумела, што найбольшы ўрачыстасці і святкаванні, у першую чаргу Каляды і Купалле, прыпадалі на перыяд зімовага і летняга сонцастаяння, якія з'яўляліся верхнім і ніжнім становішчам святліла ў ходзе сонцазвароту. Зразумела, што Каляды і Купалле – гэта раннеязычніцкія свята, якія ў міфалогіі беларусаў непарыўна злучаны з першавобразам сонца і пазней спазналі ўплыў хрысціянства. Гэты архетып адрозніваецца спалучэннем язычніцкіх і хрысціянскіх уласцівасцей, якія часта напластоўваліся адна на другую, часта нават цалкам не падмяняючы, а толькі адціскаючы больш раннія вераванні на задні план, таму адмаўляць першасную аснову надзвычай цяжка, калі сказаць больш дакладна, – амаль немагчыма.

На прыкладзе групы ўніверсальных сонечных сімвалаў, утвораных на аснове рэалій прыроднага асяроддзя, магчыма вызначыць агульныя заканамернасці выяўлення салярнасці ў традыцыйнай беларускай культуры. Яны праяўляюцца ў наступных аспектах: ва ўстаноўцы на раскрыццё ўнутранага свету чалавека праз паралель сонца – чалавек, у гэтым выпадку сонца персаніфікуецца і набывае антрапаморфныя рысы; у раскрыцці прымянення эманцыі сонца ў практычна-абрадавай дзейнасці чалавека; у суднесенасці першавобраза сонца з міфалагічнай мадэллю свету.

Фарміраванне і функцыянаванне даследуемага архетыпа звязана з агульнымі ведамі пра свет, у якім роля сонца была выключнай: яно займала першае месца ў светапоглядзе старажытнага чалавека. Святліла ў беларускай міфалогіі выступае як нейкая ўсёмагутная, чароўная істота, якая дасылае на зямлю цяпло і святло, як адвечная трыадзіная крыніца жыцця, ураджаю і дабрабыту, што дае падставы суднесці яго з жаночым пачаткам, параўнаць з маці. Менавіта з ім атаясамліваецца жыццё ўвогуле («гэты» свет), а яго адсутнасць разглядаецца як час, калі адбываецца ўсё неспрыяльнае для чалавека. Лічылася, што жыццё чалавека і яго смерць – гэта не што іншае, як узыход і захад сонца, таму першапродкі верылі ў магчымасць адраджэння пасля смерці нахталат узыходу сонца пасля таго, як яно зайшло на ноч, «памерла».

Абазначаны першавобраз генетычна звязаны з архаічнымі ўяўленнямі аб стварэнні Сусвету, аб месцы і ролі мікракосму чалавека і сям'і ў макракасічнай прасторы, аб барацьбе светлых і цёмных сілаў за валадаранне, у выніку чаго адбываецца перарастанне першаснай сутнасці (кляпату аб бяспецы і карысці) у катэгорыю псіха-ментальную, эстэтычную, калі ўсё светлае, яснае, як узыходзячае сонца, становіцца абазначэннем прыгожага, цудоўнага, падмацаванага рытуальнымі дзеяннямі і словамі. Адбітак салярнага культу ў светапоглядзе вечнага працаўніка ўзмацняе гэты гуманістычны пачатак уяўленнямі аб анімізаваным сонцы і, дапасаваным да землякоўскага культу, дапаўняе старажытныя ўяўленні аб навакольным свеце, прадметы і з'явы якога ўяўляюцца па аналогіі з жыццём чалавека.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Афанасьев А.Н. Поэтические воззрения славян на природу: В 3 т. – М.: «Индрик», 1994-1995. – Т. 1.

2. Буслаев Ф.И. О литературе. Исследования. Статьи. – М.: Художественная литература, 1990.
3. Казакова И.В. Символика і семантика славянскіх міфалагем (на матэрыялах беларускага фальклору). – Мінск: «БОФФ», 1999.
4. Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі / Склад. К.П. Кабашнікаў. – Мінск, 1971.
5. Ліцьвінка В.Д. Святы і абрады беларусаў. – Мінск: Беларусь, 1998.
6. Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. – М.: Наука, 1988.
7. Фаминцын А.С. Божества древних славян. – С.-П.: Алетейя, 1995.
8. Шейн П.В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края // Сб. Отделения русского языка и словесности АН. – СПб. – 1887 – 1902. – Т. 1 – 3.

Материал поступил в редакцию 20.10.08

MOLOSHUK I.N. Solar images byelorussian traditional folklore in a context typical beliefs

The actuality of the given article is defined first of all by the realization of the attempt to determine the peculiarities of our early ancestor's outlook, to understand and deeply essential features of our Belarusian mentality by analysing the meaning of solar symbols in folk mythology.

Folk literature is regarded as the survival of the ancient world outlook, the reflection of early cosmological perceptions at the same time special attention is paid to the solar symbols.

УДК 947(476)

Савіч А.А.

НАРОДНАЯ АДУКАЦЫЯ НА ТЭРЫТОРЫІ СУЧАСНАГА ІВАЦЭВІЦКАГА РАЁНА Ў XIX – ПАЧАТКУ XX СТСТ.

Уводзіны. Прадметам даследавання дадзенага артыкула з'яўляецца станаўленне і развіццё сістэмы народнай адукацыі на тэрыторыі сучаснага Івацэвіцкага раёна ў XIX – пачатку XX стст. Мэта – вывучэнне працэса фарміравання адукацыйнай прасторы на тэрыторыі Івацэвічыны ў XIX – пачатку XX стст. У адпаведнасці з вызначанай мэтай былі пастаўлены і вырашаны задачы па выяўленні архіўных крыніц, вызначэнні сацыяльна-эканамічных і грамадска-палітычных умоў развіцця асветы на акрэсленай тэрыторыі, асаблівасцей і спецыфікі адукацыйных працэсаў, вызначэння колькасных і якасных паказчыкаў развіцця сістэмы адукацыі на Івацэвічыне. У сучаснай гістарыяграфіі адсутнічаюць навуковыя даследаванні, прадметам якіх з'яўляецца фарміраванне сістэмы адукацыі на тэрыторыі сучаснага Івацэвіцкага раёна ў XIX – пачатку XX стст., гэтым вызначаецца навізна і значнасць прадстаўленай працы. Вызначальнай асаблівасцю працы з'яўляецца тое, што яна напісана на падставе архіўнага матэрыялу, некаторыя дакументы ўпершыню ўводзяцца ў навуковы ўжытак. У сучасных умовах умацавання суверэннай незалежнай Рэспублікі Беларусь дадзенае даследаванне бачыцца актуальным і надзённым з пункту гледжання ідэйна-палітычнага і патрыятычнага выхавання насельніцтва.

Станаўленне і развіццё сістэмы народнай адукацыі на тэрыторыі сучаснага Івацэвіцкага раёна ў XIX – пачатку XX стст. У XVI – XVII стст. асвета на беларускіх землях развівалася ва ўмовах барацьбы паміж праваслаўем, каталіцызмам і рэфармацыйнымі рухамі. У другой палове XVI ст. з мэтай умацавання пазіцыі каталіцкай царквы ў ВКЛ распачаў сваю дзейнасць ордэн езуітаў, які карыстаўся падтрымкай урада, адкрываў школы, якія былі сродкам ажыццяўлення задач умацавання каталіцызму. Разам з гэтым, дзеля умацавання становішча праваслаўнай веры ў гарадах ВКЛ адбывалася стварэнне праваслаўных брацтваў, якія арганізавалі брацкія школы. Вядома, што пасля заключэння Брэсцкай царкоўнай уніі ў 1596 г. паступова пачалося пашырэнне і умацаванне уніяцкай царквы. Уніяты мелі Базыльянскі ордэн, які клапаціўся пра пашырэнне асветы і ствараў свае школы. Так, напрыклад, у мястэчку Быцень

існаваў манастыр базыльян, заснаваны паміж 1609–1613 гг. уладальнікамі мястэчка Трызнамі, пры якім функцыянавала Быценская школа. Гэтая, магчыма першая вядомая на тэрыторыі Івацэвіцкага раёна ўстанова адукацыі, карысталася шырокай вядомасцю і аўтарытэтам. У школе вучылі пісаць і чытаць, галоўнай задачай было навучанне манахаў дысцыпліне, малітве, падпарадкаванню пастановам ордэна [13].

Больш распаўсюджанымі сталі ўстановы адукацыі на тэрыторыі Беларусі пасля падзелаў Рэчы Паспалітай і ўваходжання беларускіх зямель у склад Расіі, у якой у пачатку XIX ст. была праведзена рэформа сістэмы асветы, што садзейнічала ўпарадкаванню адукацыйнай сферы.

Першыя дакументальна пацверджаныя звесткі аб школах на тэрыторыі Івацэвічыны тычацца першай паловы XIX ст. Так, выконваючага абавязкі Целяханскага благачыннага, праваслаўнага святара Максім Ціхановіч у сваім рапарце ў Мінскую духоўную кансісторыю 20 снежня 1853 г. паведамляў аб існуючых на тэрыторыі благачыння т. зв. паселянскіх школах: "... В покорности припровождю в Духовную консисторию ведомости о поселянских училищах, состоящих при Церквах: Обровской Крестовоздвиженской и при вверенной мне Глиннянской Богородичной". Пры гэтым ён звяртаў увагу на цяжкасці, з якімі сутыкаліся арганізатары школьнай справы ў сялянскім асяродку: "При прочих же Церквах сего Благочиния таковых училищ не заведено потому, 1., что дети добровольно учиться не хотят; 2., что родители их, не ощущая от учения корысти, в училище не высылают и еще отвлекают от оногo домашними работами и 3., что помещики, усматривая от невежества крестьян свою пользу, просветить их страшатся. Да и сии наличные училища, по вышесказанным причинам и по причине страшного голода, теперь в совершенном расстройстве, ибо ученики одни произвольно ходят, другие никак не ходят, а некоторые пошли по миру, ища пропитания". Баццошка звяртаў увагу начальства на гатоўнасць святароў займацца асветніцтвам, прасіў дапамагчы забяспечыць належнае наведванне

Савіч Аляксандр Аляксандравіч, канд. гіст. навук, загадчык кафедры гісторыі славянскіх народаў УА "Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна".

Беларусь, БрДУ, 224665, г. Брэст, б-р Касманаўтаў, 21.